

УДК 613.86-057.87

АДАПТИВНИЙ КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМЕ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ ПОМОЦІ МОЛОДИМ ЛИЦАМ С РАССТРОЙСТВОМ АДАПТАЦІЇ, КОТОРИЄ УПОТРЕБЛЯЮТ ПАВ

Е. В. Киосева

Український науково-дослідницький інститут соціальної і судової психіатрії і наркології МЗ України

Анотація. Стаття посвячена актуальній проблемі – здійсненню своєчасної медико-соціальної допомоги молодим людям з расстройством адаптації, які використовують психоактивні речовини (ПАР), за допомогою інтерактивного інтенсивного тренінгу по кейс-методу CBL (англ. case-study – Case Based Learning – оснований на клінічному випадку), з інтегрованою нейролінгвістичною технологією (NLP) «рефреймінг». Дослідження проводилося серед 1076-ти студентів молодших курсів університету. Аналізуючи і моделюючи кейси, молоді люди набувають навички соціальних, особистісних механізмів адаптації; підвищують рівні інформаційної, когнітивної, комунікативної, поведінкової компетенцій, необхідних їм для реалізації стратегії здорового способу життя.

Ключові слова: расстройство адаптации, студенти, молодь, психоактивні речовини, університет, кейс-стаді.

Введення

Серед багатьох соціально-культурних факторів, що впливають на адаптаційні можливості молоді, особливу роль належить ціннісній системі взаємовідносин в сім'ї. Сімейна карта світу формує соціокультурні передумови психосоціальної інтеграції і безпечної соціальної простоти підліткового покоління. Мотивуючи моральність, інноваційне розвиток і екологічне рівноважжя, сімейні цінності формують основу формування адаптаційних можливостей молодих людей [1].

Відомо, що студенти перших курсів вищих навчальних закладів, зіткнувшись з сукупністю стресогенних обставин, піддаються ризику розвитку расстройств адаптації і аддиктивних форм поведінки. Такі факти свідчать про актуальність досліджень і необхідність розробки технологій і методів сучасної науки, спрямованих на збереження і покращення психічного здоров'я молоді шляхом забезпечення належної якості надання медико-соціальної допомоги [1–7].

Ціль дослідження

Розробка інтерактивного тренінгу для надання медико-соціальної допомоги молодим людям з расстройством адаптації, які використовують ПАР.

Задачі дослідження:

1. Вивчити взаємовідносини молодих людей з батьком і оцінити їх вплив на розвиток расстройств адаптації у даного контингенту.
2. Оптимізувати організацію навчально-

но-виховного процесу в університеті шляхом забезпечення студентів необхідними компетенціями для реалізації стратегії здорового способу життя.

Матеріали і методи дослідження

Обстежено всього 1076 студентів, юнаків і дівчаток в віці від 17 до 20 років молодших курсів різних факультетів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Відомо, що більшість студентів живе в загальножиттєвій, так як їздять навчати з інших міст.

Дослідження мило проспективний, рандомізований, контролюваний, когортний характер і проходило в формі групового анонімного опитування в академічних групах з використанням розробленої нами уніфікованої карти обстеження.

Соціально-демографічний метод реалізувався шляхом оцінки відповідей студентів на 1-й пункт 4-го питання Розділу 1 «Карти обстеження студента» – вивчення мікросоціальної середовища (відносини з батьком).

Математичну обробку отриманих результатів проводили з використанням пакету програм Statistica for Windows, 7.0. Розраховували абсолютне значення показника, % частот (P %), m – помилку репрезентативності, значення критерію Фішера. Формат представлення даних в тексті і таблиці наступний: абсолютне число; P% ± m [4].

Оцінка скарг, ознак, симптомів, результатів спостереження, соціальних обставин здійснювалася на основі використання критеріїв виявлення расстройств, представлених в МКБ-10 в класах (розділах): Y, код F – «Психічні

расстройства и расстройства поведения» (F – 43.2) и XXI, код Z – «Факторы, влияющие на состояние здоровья и обращение в учреждения здравоохранения» (Z – 60; Z – 64; Z – 72; Z – 72.0; Z – 72.1; Z – 72.2; Z – 73; Z – 73.0; Z – 73.1; Z – 73.2; Z – 73.3).

Результаты исследования и их обсуждение

При анализе полученных данных была определена частота (расчет доли в %) ответов студентов на вопрос: «Насколько легко вам обсуждать с отцом темы, которые вас по-настоящему волнуют?» на трех выборках (объемом $n = 778$, $n = 210$ и $n = 88$). Результаты исследования представлены в табл. 1.

Как видно из приведенных данных, студенты из группы условно здоровых преимущественно легко ($50,3 \pm 1,8$) и очень легко ($22,1 \pm 1,5$) обсуждают с отцом волнующие их вопросы. Установлено, что студентам с расстройством адаптации обсуждать волнующие их вопросы с отцом трудно ($25,0 \pm 4,6$) и очень трудно ($11,4 \pm 3,4$). Студенты с признаками нарушений адаптации либо не имеют отца или не видятся с ним ($20,5 \pm 2,8$), либо оценивают возможность обсуждения волнующих вопросов как очень трудно ($3,8 \pm 1,3$). Имеющиеся различия носят статистически достоверный характер. Иными словами, у студентов с нарушениями адаптации и расстройством адаптации установлены деструктивные взаимоотношения с отцом, либо отца нет. Условно здоровые молодые люди воспитываются в функционально конструктивных семейных системах.

На основе полученных данных и анализа литературы [1–5, 7–16] нами были разработаны методические рекомендации по проведению лечебно-профилактического тренинга. В качестве мишеней выступали паттерны аддиктивного поведения, когнитивная, коммуникативная, психосоциальная и эмоциональная компетентность студентов.

Тренинг реализовывали на практике в виде комбинированного применения рефрейминга (технологии NLP) и интерактивного метода обучения кейс-стади CBL – ролевой игры на тему «Позиция восприятия» [5]. Игра проходила в академических группах. Предварительно тренер обучил студентов правилам игры и направил стратегию команды с помощью наглядных примеров, инструкций и методических рекомендаций, где кратко изложены основные позиции восприятия в коммуникации и взаимоотношениях. Студенты самостоятельно выбирали игроков.

Моделируя роли кейса, игроки описывали конкретный паттерн поведения (употребление ПАВ и сложности в адаптации к стрессовым ситуациям), факторы уязвимости и зону

иммунитета. Позиция восприятия – это основная точка зрения, с которой человек воспринимает ситуацию или отношения между людьми. Соответственно ролям участники игры использовали физические, когнитивные и лингвистические паттерны. Первая позиция – «я»-позиция – предполагала восприятие своими собственными глазами, «от первого лица». Вторая позиция – «вы»-позиция – предполагала переживание чего-либо, как если бы мы «встали на место другого человека». Игроки разыграли кейс «мокасины друга». Третья позиция – «они»-позиция – предполагала восприятие своих отношений с людьми с точки зрения «стороннего наблюдателя».

Соответственно ролям студенты выявляли и затем изменяли характеристики петель коммуникации, которые порождали или поддерживали проблемное взаимодействие.

Тренер во время игры управлял кейсами: координировал процесс анализа, синтеза, выбора, принятия решения, конструирования студентами нового паттерна поведения и коммуникации. Позволяя учиться на прошлых ситуациях и формировать «лучшие практики», тренер обеспечил адаптивное управление кейсами.

Тренер организовал многогранное взаимодействие «тренер NLP – студент»,

Таблица 1

Распределение частоты ответов студентов на вопрос: «Насколько легко вам обсуждать с отцом темы, которые вас по-настоящему волнуют?» (%)

Вариант ответа	Группа № 1 n = 778	Группа № 2 n = 210	Группа № 3 n = 88
Очень легко	172 22,1 ± 1,5	15 7,1 ± 1,8**	13 14,8 ± 3,8
Легко	391 50,3 ± 1,8	107 51,0 ± 3,4	34 38,6 ± 5,2*
Трудно	96 12,3 ± 1,2	37 17,6 ± 2,6	22 25,0 ± 4,6**
Очень трудно	7 0,9 ± 0,3	8 3,8 ± 1,3*	10 11,4 ± 3,4**
У меня нет таких или я не вижу с ними	112 14,4 ± 1,3	43 20,5 ± 2,8*	8 9,1 ± 3,1

Примечания:

* – статистическая значимость различий частоты с группой № 1 на уровне $p < 0,05$;

** – статистическая значимость различий частоты с группой № 1 на уровне $p < 0,001$;

Группа № 1, $n = 778$ – условно здоровые студенты; группа № 2, $n = 210$ – студенты с нарушениями адаптации;

группа № 3, $n = 88$ – студенты с расстройством адаптации.

«студент–студент», «студент–група студентів» посредством реализации адаптивного кейс-менеджмента (Adaptive Case Management, ACM) – технологии, позволяющей гибко управлять процессом решения поставленной задачи в зависимости от развития ситуации.

Выводы

1. Студенты младших курсов университета склонны испытывать сложности в социально-психологической адаптации. Установлено, что функциональность семейной системы (микросоциальный уровень – отношения с отцом) является фактором предикции/превенции развития нарушений и расстройств адаптации у данного контингента.

2. Реализация адаптивного кейс-менеджмента способствует повышению социально-психологической адаптивности студентов за счет мобилизации их внутренних резервов, приобретения навыков эффективной стратегии управления сложной ситуацией или взаимодействием, принимая множественные позиции восприятия.

3. Интенсивный тренинг по кейс-методу CBL с интегрированной NLP–технологией «рефрейминг» был внедрен нами в учебно-воспитательную работу некоторых вузов для оказания медико-социальной помощи молодым лицам с расстройством адаптации, которые употребляют ПАВ.

Литература

- Gorlinskiy V. V. Kul'tura ustoychivogo chelovecheskogo razvitiya: ee konstituirovaniye i aksiologicheskoye sodержaniye [The culture of sustainable human development: its constitution and axiological content]. *Filosofiya i kul'tura* [Philosophy and Culture], 2015, no. 5, pp. 658-669. (In Russ.)
- Begaydarova R. Kh., Starikov Yu. G., Alshynbekova G. K., Devdariani Kh. G., Dyusembaeva A. E., Nasakaeva G. E., Zolotareva O. A. Opyt vnedreniya aktivnykh metodov obucheniya (CBL) v uchebnyy protsess na kafedre detskikh infektsionnykh bolezney [Experience in the implementation of active learning (CBL) in the educational process at the Department of Pediatric Infectious Diseases]. *Mezhdunarodnyy zhurnal prikladnykh i fundamental'nykh issledovaniy*, 2014, no. 6, pp. 13-14. (In Russ.)
- Birjuk O. O. Profilaktyka i korektsiya deviantnoy povedinky [Prevention and correction of deviant behavior]. *Zb. nauk. prac' In-tu psyhologii imeni G.S. Kostyuka NAPNU*, 2011, vol. XIII, part 5, pp. 23-33. (In Ukr.)
- Ermolaev O. Yu. Matematicheskaya statistika dlya psikhologov [uchebnik] [Mathematical Statistics for Psychology [A Textbook], 2nd ed., Moscow, 2003, pp. 29-52. (In Russ.)
- Dilts R. Kouchingspomoshch'yu NLP [Coaching with NLP]. St. Petersburg, proym-EVROZNAK Publ., 2004, 256 p., pp. 96-102. (In Russ.)
- Evropeyskiy plan deystviy po okhrane psikhicheskogo zdorov'ya. Problemy i puti ikh resheniya (Khel'sinki, 2005) [The European Action Plan on Mental Health. Problems and Solutions (Helsinki, 2005)]. *Psikhicheskoye zdorov'e* [Mental Health], 2005, no. 1(6), pp. 9-17. (In Russ.)
- Tabachnikov S. I., Vijevs'kyj A. M. Analiz prychn ta motyviv vzhyvannya psyhoaktivnykh rehovyn u ditej ta pidlitkiv v svitli rozrobky kompleksnoi' bagatorivnevoi' systemy jogo medyko-social'noi' korektsii' ta profilaktyky [Analysis of the causes and motives of substance use in children and adolescents in the light of the development of its integrated multi-level medical and social correction and prevention]. *Arhiv psyhiatrii*, 2012, vol. 18, no. 1, pp. 93-99. (In Ukr.)
- Tashkeeva G. K. Interaktivnoye obuchenie kak sredstvo aktivatsii tvorcheskoy deyatel'nosti studentov [Interactive training as means of activation of creative activity of students]. *Menedzhment v obrazovanii*, 2010, no. 1, pp. 132-134. (In Russ.)
- Teleuov M. K., Dosmagambetova R. S., Turgunova L. G. Sfera kompetentnosti vypusknika meditsinskogo vuza. Kompetentnosti. Navyk raboty v komande, professionalizm: metodicheskie rekomendatsii [The scope of competence of the graduate of the medical school. Competency. Teamwork skills, professionalism: methodical recommendations]. *Karaganda*, 2010, 84 p. (In Russ.)
- Kumpfer L., Coombs P. H., Kumpfer K. L., Aivarado R., Smith P. Drug Abuse Prevention: tools and Programs. *Addiction Counseling Review. Preparing for comprehensive, certification and Licensing Examinations*, 2005, pp. 467-486.
- Science. Available at: http://www.usyd.edu.au/future_students/~ /choice/science.shtml.
- AAMC/HHMI Committee Defines Scientific Competencies for Future Physicians. Washington, D.C., 2009, June 4. Available at: <http://www.aamc.org/newsroom/pressrel/2009/090604.htm>.
- Continuing Professional Development Centre. Available at: <http://cpd.conted.ox.ac.uk/>.
- Vodopivec I., Vujaklija A., Hrabak M., Lukić I. K., Marušić A., Marušić M. Knowledge about and attitude toward science of first year medical students. *Croat Med. J.*, 2002, 62 p., pp. 43-58.
- Shankar N, Roopa R. Evaluation of a modified team based learning method for teaching general embryology to 1year medical graduate students. *Indian J Med Sci [serial online]* 2009 [cited 2015 Sep 6]; 63:4-12. Available at: <http://www.indianjmedsci.org/text.asp?2009/63/1/4/49076>.
- Begaydarova R. Kh., Starikov Yu. G., Alshynbekova G. K., Devdariani Kh. G., Dyusembaeva A. E., Nasakaeva G. E., Zolotareva O. A. Opyt vnedreniya aktivnykh metodov obucheniya (CBL) v uchebnyy protsess na kafedre detskikh infektsionnykh bolezney [Experience in the implementation of active learning (CBL) in the educational process at the Department of Pediatric Infectious Diseases]. Available at: www.rae.ru/upfs/?section=content&op=show_article&article_id=5139.

АДАПТИВНИЙ КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТ У СИСТЕМІ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ МОЛОДОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АДАПТАЦІЇ, ЯКІ ВЖИВАЮТЬ ПАР

О. В. Кіосєва

Український науково-дослідницький інститут соціальної та судової психіатрії та наркології МОЗ України

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі – здійсненню своєчасної медико-соціальної допомоги особам молодого віку з розладами адаптації, які вживають психоактивні речовини (ПАР), за допомогою інтерактивного інтенсивного тренінгу, за кейс-методом CBL (анг. case-study – Case Based Learning – заснований на клінічному випадку) із інтегрованою нейролінгвістичною технологією (NLP) – «рефреймінг». Дослідження проводилося серед 1076-ти студентів молодших курсів вишу. Аналізуючи та моделюючи кейси, молоді люди набувають певних навичок соціальних, особистісних механізмів адаптації; підвищення рівня інформаційної, когнітивної, комунікативної, поведінкової компетенцій, необхідних їм для реалізації стратегії здорового способу життя.

Ключові слова: розлади адаптації, студенти, молодь, психоактивні речовини, університет, кейс-стаді.

ADAPTIVE CASE MANAGEMENT IN THE SYSTEM OF MEDICAL AND SOCIAL CARE OF YOUNG PERSONS WITH ADJUSTMENT DISORDER, WHO USE PSYCHOACTIVE SUBSTANCES

E. V. Kioseva

Ukrainian Research Institute of Social and Forensic Psychiatry and Narcology, Ministry of Health of Ukraine

Summary. The work is devoted to an actual problem – the timely implementation of the health and social care for young people with adjustment disorder, who use psychoactive substances, through an interactive intensive training on case-method, the CBL (Case Based Learning – based on clinical case), with integrated neurolinguistic technology (NLP) – «reframing». The study was conducted among 1076 students of the first years. By analyzing and modeling cases, young people acquire skills of their social, personal adaptation mechanisms; skills of increasing the level of information, cognitive, communicative, behavioral competencies, they need to implement the strategy of a healthy lifestyle.

Key words: adjustment disorder, students, the youth, psychoactive substances, university, case-study.